

2. Основні економічні показники роботи сільгосп підприємств за 2000, 2001, 2002 роки. Форма № 50-сг (річна).

3. Продаж продукції тваринництва всіма категоріями господарств за 2002 рік. Форма № 11-13 ЗАГ (річна).

Таблиця 3

**Показники ефективності виробництва молока в
сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області**

Показники	Роки		
	2000	2001	2002
Рівень збитковості, %	25,2	12,8	24,0
Рівень товарності, %	73,1	76,6	73,8
<i>Виробництво молока, ц, в розрахунку на:</i>			
одну корову	12,0	18,0	19,0
одну людину-годину	0,05	0,06	0,07
одну гривню виробничих витрат	0,01	0,01	0,01
<i>Доход (виручка) від реалізації молока, грн., в розрахунку на:</i>			
одну корову	445,4	812,7	727,1
одну людину-годину	1,8	2,8	2,6
одну гривню виробничих витрат	0,5	0,7	0,5
<i>Приходиться прибутку (збитку) від реалізації молока, грн. в розрахунку на:</i>			
одну корову	-149,9	-119,7	-229,1
одну людину-годину	-0,6	-0,4	-0,8
одну гривню виробничих витрат	-0,2	-0,1	-0,2

УДК 633.1:338.432

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕРНА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

О.Т.Грехова, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Перехід України до ринкової економіки триває тринадцять років, а проблеми, пов'язані з формуванням зернового ринку,

ще досі не вирішені. Аналізуючи ринок зерна, доцільно вивчити ситуацію, яка склалася на товарному ринку під дією попиту і пропозиції; дати відповідь, чому це відбувається; спрогнозувати ситуацію на найближче майбутнє. Попит і пропозиція на зовнішньому ринку тісно пов'язані з процесом ціноутворення. На пропозицію впливає валовий збір зерна, який під дією погодних умов може як збільшитись, так і зменшитись, рівень перехідних запасів та імпорт. Величина попиту формується під дією оцінки потреб на даний вид зернової продукції та експортних можливостей. Попит і пропозиція на зернову продукцію є досить рухомими. Вони можуть змінюватись за короткий період часу під впливом вище згаданих факторів та під дією ціни. Через ціну досягається збалансування між попитом і пропозицією. Відсутність збалансованості між попитом і пропозицією впливає на ефективність виробництва та збуту продукції.

Проблемами формування та функціонування ринку зерна займалися багато вчених. Серед українських економістів можна виділити праці Саблука П.Т., Бойка В.І., Шпичака О.М., Ситника В.П., Куліша М.Ю., Білика Ю.Д., Худолій Л.М., Кобути І.В. Цими авторами розроблені наукові рекомендації щодо створення ринку зерна, хоча вони не знайшли своєї реалізації. Заслуговують на увагу праці російських вчених з приводу вивчення проблем зернового ринку: Ушачова І.Г., Трисвятського Л.А., Стрелкова Є.В., Кочеткова Л.І.

У попередніх публікаціях нами розглядалися тенденції обсягів продажу зерна у Миколаївській області в розрізі каналів, динаміка середніх цін реалізації зерна за останні роки. Поглиблюючи аналіз, вважаємо за доцільне розглянути основні напрямки використання зерна в регіоні.

Проаналізуємо питому вагу кожного напрямку використання зерна в динаміці і виявимо зміни, які відбуваються на внутрішньому зерновому ринку області (табл. 1). Як видно з даних таблиці, всі напрямки використання зерна зазнали істотних змін. Зерновий ринок повинен чітко функціонувати.

Але на внутрішньому зерновому ринку склались тенденції, які стоять на перешкоді створення і функціонування прозорого, цивілізованого ринку. По-перше, це обмеження купівельної спроможності населення. По-друге, занепад тваринницької галузі призвів до різкого скорочення виробництва комбікормів (по області виробництво комбікормів скоротилось у три рази за останні вісім років). Витрати зерна на посів мали нестабільний характер: максимального значення вони набули у 2000 році і склали майже п'яту частину всіх витрат. У зв'язку з тим, що поголів'я худоби катастрофічно зменшилось, витрати зерна на кормові цілі також мали тенденцію до скорочення. Так, за період з 1995 по 2002 роки витрати зерна на корм зменшилися у 2,5 рази. Також за вісім років скоротилось використання зерна на переробку: на борошно у 2,8 рази, на комбікорми — у 3,8 рази. Продаж зернових заготівельним організаціям, яка у 1995 році складала 18,8%, у 2001 році була меншою порівняно з 1995 роком у 10 разів. Продаж зерна на ринку активізувався у період з 1998 по 2000 роки: питома вага в ці роки була на рівні 17,9 — 21%. Продаж зерна в рахунок оплати праці у 2002 році скоротився у порівнянні з 1995 роком в 2,5 рази і складав лише 4,9% від загального використання. За оренду паїв у 2002 році сільськогосподарські підприємства видали близько 10% зерна. Продаж за іншими напрямками у структурі використання у 1995 році займав 11,8%, у 2001 році реалізація за іншими напрямками (куди входять розрахунки з підприємствами-постачальниками, комерційними структурами за надані паливно-мастильні матеріали, техніку, добрива та інше, а також реалізація за бартерними угодами) займала майже 50% загального використання.

З року в рік господарства населення відіграють все помітнішу роль на зерновому ринку області. У 2002 році вони зібрили 24,6% валового збору зерна. Вважаємо за доцільне виявити питому вагу кожного напрямку використання зерна в цих господарствах (табл. 2).

Таблиця 1

**Питома вага основних напрямків використання зерна
у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області, %**

Показники	Роки							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Витрачено на посів	12,9	16,1	9,4	15,0	13,1	19,5	9,3	9,4
Витрачено на корм	11,4	9,9	5,6	8,7	6,1	6,4	3,8	4,5
Передано на переробку:								
а) на борошно, крупи	14,8	13,4	8,5	11,5	8,5	9,0	4,8	5,3
б) комбікорми	4,9	4,1	2,5	3,4	2,1	2,5	1,8	1,3
Продано заготівельним організаціям	18,8	21,3	16,7	7,6	6,5	6,1	1,8	2,8
Продано на ринках	13,0	9,6	16,3	17,9	20,1	21,0	16,0	14,8
Продано в рахунок оплати праці	12,2	12,1	13,8	15,1	15,5	16,5	13,7	4,9
Реалізовано за іншими напрямками та інші витрати	11,8	13,1	27,1	20,6	27,7	18,9	48,8	47,1
Втрати при зберіганні	0,3	0,3	0,2	0,4	0,2	0,2	0,1	0,3
Видано за оренду паїв	-	-	-	-	-	-	-	9,8
Загальне використання	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Таблиця 2

**Питома вага основних напрямків використання зерна
в господарствах населення Миколаївської області, %**

Показники	Роки							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Витрачено на посів	3,0	3,5	3,6	3,2	4,0	7,2	6,0	7,3
Витрачено на корм	20,0	18,9	31,2	35,4	30,1	29,9	17,9	32,1
Передано на переробку	62,7	70,0	54,2	52,6	44,9	42,5	33,0	50,8
Продано заготівельним організаціям	6,7	2,1	1,5	1,9	1,5	1,6	2,2	0,3
Продано на ринках	1,1	0,6	2,7	0,5	0,5	0,8	7,5	9,1
Реалізовано за іншими напрямками та інші витрати	5,2	4,3	5,4	5,2	18,0	17,3	33,0	-
Втрати при зберіганні	-	-	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4
Витрачено на споживання	0,5	0,5	0,8	0,7	0,6	0,5	0,2	0,2
Загальне використання	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок, що майже по всіх роках основним напрямком використання зерна в господарствах населення є переробка. Так, у 1995 році питома вага цього напрямку займала 62,7%, в наступні роки цей показник коливався від 70% у 1996 році до 42,5% у 2000 році. На посів господарства населення витрачали від 3% зерна у 1995 році до 7,3% у 2002 році. На кормові цілі витрати зерна зросли у 2002 році порівняно з 1995 роком на 12,1 відсоткових пункти. Цей факт не означає, що поголів'я худоби зростає, а свідчить про перевитрати концентрованих кормів на годівлю. Продаж зерна заготівельним організаціям з року в рік поступово скорочується. У 2002 році доля цього напрямку була у 22,3 рази меншою, ніж у 1995 році. Зворотня тенденція намітилась з продажем зерна на ринку. Так, якщо у 1995 році за цим напрямком реалізовувалось лише 1,1% зернових, то у 2001 році доля цього напрямку збільшилась на 6,4, а у 2002 році на 8 відсоткових пункти. Реалізація зерна комерційним структурам за бартером та інші витрати склали 5,2 % у 1995 році, а у 2001 році частка цього напрямку збільшилась в 6,3 рази.

Значні коливання валових зборів (тобто пропозиції), як в сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення, призводять до різких коливань ринкових цін. Відомо, що збільшення пропозиції зерна веде до зниження цін на нього з самого початку збору врожаю до жовтня — листопада. Саме в цей період товаровиробники погашають свої борги перед комерційними структурами за надані техніку, паливно-мастильні матеріали, добрива та інше. Значною проблемою є те, що держава в роки з високими врожайми виявляється не готовою до збуту продукції на світовому ринку, в той час як на внутрішньому ринку спостерігається зниження цін на зернові культури. Така ситуація спричиняє скорочення рентабельності зернових, що мало місце в Миколаївській області, де рентабельність знизилась з 43,4% у 2001 році до 15,4% у 2002 році. Держава не скористалась сприятливою ціновою ситуацією і при збільшенні пропозиції зерна у 2001-2002 роках не поповнила регіональні ресурси, не створила надійний резервний фонд. У 2002 році закупки заготівельних

організацій у сільськогосподарських підприємствах склали 53,6 тис. тонн, а різними комерційними та посередницькими структурами було закуплено 921,9 тис. тонн, що, при неврожаї 2003 року, дасть їм можливість отримати високі прибутки завдяки різниці в цінах. Однією з умов прибутковості сільськогосподарського виробництва є формування експортного потенціалу зернових культур. Проблема полягає у раціональному використанні зерна на внутрішньому ринку (табл. 3).

Таблиця 3

Виробництво та споживання зерна на душу населення в Миколаївській області

Роки	Виробництво зерна, кг	Споживання, кг	Споживання у % до виробництва
1990	2020,6	163,1	8,0
1991	1514,9	166,1	11,1
1992	867,7	132,5	15,0
1993	1708,8	137,2	8,0
1994	1063,3	152,3	14,3
1995	1231,8	149,3	12,1
1996	668,1	145,6	21,7
1997	1430,6	142,8	9,9
1998	812,4	139,9	18,0
1999	1063,7	131,7	12,0
2000	716,0	137,0	19,1
2001	2138,0	127,2	5,9
2002	1932,0	140,2	7,2

За даними таблиці 3, споживання зерна протягом останніх тринадцяти років залишилось майже на одному рівні: 127-166 кілограмів на душу населення, решта направляється на виробниче споживання. Наведені дані свідчать, що рівень споживання зерна на душу населення має нестійкий характер. Продовольче споживання у загальному виробництві займає від 21,7% у 1996 до 5,9% у 2001 році.

В умовах ринкових відносин особлива увага приділяється раціональному використанню зерна. Для зернового ринку області, як і України в цілому, характерним є постійне скорочення обсягів продажу зерна заготівельним організаціям при одночасному зрос-

танні його реалізації на ринку, комерційним структурам, в рахунок погашення боргів за техніку, добрива, пальне. Держава, яка у розвинутих країнах світу є крупним оптовим покупцем, стоїть осторонь від зернового ринку, і виробники вимушені продавати зерно посередницьким структурам, обмінювати на промислові матеріали, розплачуватися за сервісні послуги. Така ситуація знижує ефективність реалізації зернових (через появу численних “нецивілізованих” каналів збуту) та підвищує ціну для споживача, так як зерно, потрапляючи до комерційних структур, сервісних служб багаторазово перепродається перш ніж поступити до споживача.

Для того, щоб негативні тенденції на зерновому ринку не набули незворотних наслідків, необхідно створити ефективну систему державного регулювання зернового ринку. Держава має регулювати ринкову ситуацію, виступати гарантом підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників. Державне регулювання ринку зерна зводиться до формування стійкої ціни на зернову продукцію. Це забезпечить доходність його виробників, подешевшають продукти харчування, які технологічно пов’язані з зерном (м’ясо, молоко); зменшиться тіньовий обіг, що призведе до збільшення доходів у бюджет.

УДК 631.151.6

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ТА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК

І.Б.Золотих, старший викладач

Миколаївський державний аграрний університет

В економічній літературі поряд з виробничим потенціалом використовуються поняття економічного, ресурсного, аграрно-ресурсного потенціалу, а також виробничої потужності підприємств. Тому необхідно розібратися в суті цих понять, установити їх відмінність і взаємозв’язок.